

विशेष
लेख

शेतकऱ्यांना फायदा बाजारतंत्राचा

महेश सरलष्कर

नव्वदच्या दशकानंतर माहिती तंत्रज्ञानाचा झपाट्याने विस्तार होत गेला. शहरातील नोकरदार मध्यमवर्गाने त्याला आपलंस केलं आणि स्वतःला 'ग्लोबल' करून टाकलं. ग्लोबल केलं म्हणजे काय ? स्वतःला जगाशी जोडून घेतलं. उदाहरणार्थ इंटरनेट या डिजिटल टेक्नॉलॉजीमुळे भारतातील शहरी लोकांनी जगभरातील तमाम माहिती जाणून घेण्यास सुरुवात केली. मुंबई - दिल्लीसारख्या शहरांत बसून ई-मेलच्या साहाय्याने न्यूयॉर्कमधल्या व्यक्तीशी संवाद साधणं सुरु झालं. इकडची माहिती एका क्षणामध्ये तिकडे पाठवण्याची सोय उपलब्ध झाली. त्यामुळे सर्व तऱ्हेच्या माहितीची देवाणघेवाण अत्यंत सोपी झाली आणि उपयुक्तही ठरू लागली. इन्फोसिस, विप्रोसारख्या सेवा क्षेत्रातील कंपन्या निर्माण झाल्या, त्या माहिती तंत्रज्ञानाच्या विकासातूनच. अमेरिकेतील कंपन्यांची कामं भारतीय कंपन्यांना मिळू लागली. मुंबई - पुणे - बेंगळूर - दिल्ली - चेन्नई अशा मोठ्या शहरांमध्ये अमेरिकेच्या कंपन्यांसाठी काम करणाऱ्या बीपीओ कंपन्या सुरु झाल्या. या कंपन्यांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर शहरी

तरुणांना रोजगार मिळाला.

माहिती तंत्रज्ञानाचा विकास विविध अंगानी होत गेलेला दिसतो. माहितीच्या वहनाचे नवे-नवे मार्ग खुले झाले. त्याचं उत्तम उदाहरण म्हणजे मोबाईल. दहा वर्षांपूर्वी मोठा काळा फोन घरात बसवलेला असायचा, तोही फार थोड्या घरांमध्येच असायचा. त्याच्यासाठी आधी सरकारकडे नोंदणी करावी लागायची. सहा महिने तिष्ठत राहिल्यावर ग्राहकाला फोनचं कनेक्शन मिळायचं; पण या दहा वर्षांत लँडलाईन फोनची आवश्यकता कमी झाली आहे. प्रत्येकाच्या हातात मोबाईल फोनच आले आहेत. कोणीही अत्यल्प दरात कुणाशीही जगातील कुठल्याही कोपऱ्यात संवाद साधू शकतो. दशकभरात झालेल्या या माहिती क्रांतीमुळे जग पूर्णतः बदललं आहे. ते अधिक जवळ आलेलं आहे. अर्थात हे जवळ येणं भारतातील शहरी मध्यमवर्गाच्याच स्तरावर मर्यादित राहिलेलं नाही, ही त्यातील महत्त्वाची बाब. माहिती - तंत्रज्ञान हळूहळू शहरातून गावात गेलं आहे आणि ते शेतकऱ्यांपर्यंत पोहचलं आहे. त्याचा फायदाही शेतकरी घेताना दिसतात.

माहिती - तंत्रज्ञानाने आर्थिक विकासाची गुरुकिल्लीच शेतकऱ्यांच्या हाती लागली आहे.

हे तंत्रज्ञान हाती लागण्याआधी शेतकऱ्यांचा माहितीचा एकमेव स्रोत असायचा, तो अडल्या. हा एजंट देईल ती माहिती खरी मानायची आणि त्याला शरण जायचं, हे ठरलेलं. आताही कमी - अधिक प्रमाणात तेच होताना दिसतं; पण अडल्याच्या जोखडातून बाहेर पडण्याची धडपड शेतकरी करताना दिसतात, हेही खरं. त्यांना ते बळ दिलं, ते या माहिती तंत्रज्ञानानेच. पूर्वी मुंबईतल्या बाजारात कुठल्या शेतमालाला काय भाव असयाचा? ते गावात बसून शेतकऱ्याला कळण्याचं साधन उपलब्धच नव्हतं. त्यामुळे तेजी - मंदी आणि भाव यांचं गणित घालणं कठीण जायचं. कुठल्या शेतीमालाचं उत्पादन किती झालं ? त्याचा भाव किती मिळणार ?, मागणी वाढेल का ?, भाव वाढण्याची शक्यता किती, माल आताच विकायला काढायचा की, थोडा अंदाज घेऊन अधिक भाव मिळेल असं



बघून शेतीमाल विकायला काढावा हे ठरवणंच अवघड होतं. काही माहितीच नाही तर, अडल्याकडं माल द्यायचा, तो जो भाव देईल तेवढा निमूटपणे स्वीकारायचा, हा व्यवहार ठरलेला ! पण, आता मात्र ही परिस्थिती बदलू लागलेली आहे. शेतकऱ्यांना अडल्याशिवायचे माहितीचे स्रोत मिळाले आहेत. मोबाईल सेवेने शेतकऱ्यांच्या आयुष्यात क्रांती केली, असं म्हणावं लागेल.

मोबाईलवरून शेतकरी गावात बसून मुंबईच्या बाजारातील शेतीमालाचे भाव काय